

Vooraf op het vmbo zijn er scholen waar in de onderbouw geen geschiedenis maar M&M op het rooster staat. Er is veel kritiek op de integratie van geschiedenis, aardrijkskunde en meer in één leergebied. Maar wat is er vóór M&M te zeggen? Kleio opende een discussieforum op het internet en legde Teunis Bloothoofd, Tom van der Geugten en Bert Dijkstra een aantal vragen voor. Zij hebben ieder op hun eigen manier ervaring met het leergebied M&M.

M&M, waarom en hoe?

Carla van Boxtel in gesprek met Teunis Bloothoofd, Tom van der Geugten en Bert Dijkstra

Teunis Bloothoofd is werkzaam aan de Scholengemeenschap Lelystad en geeft daar in de onderbouw het vak mens en maatschappij. M&M is echter niet nieuw voor hem. Bloothoofd heeft jarenlang het leergebied 'Oriëntatie op de samenleving' gegeven. Hij schreef daarvoor samen met zijn collega Hanneke Duym de methode *Brebas*. Op dit moment werkt hij mee aan de methode *Expeditie M&M*.

Tom van der Geugten is werkzaam als lerarenopleider bij Fontys Lerarenopleiding in Tilburg. Hij geeft daar sinds dit jaar een programma M&M-didactiek voor derdejaars studenten aardrijkskunde, economie, geschiedenis en maatschappijleer. Daarnaast heeft hij een hoofdrol bij de ontwikkeling van de M&M-methode *Plein M*.

Bert Dijkstra heeft als leraar geschiedenis en aardrijkskunde gewerkt en is daarna als trainer-adviseur in dienst getreden bij het ECNO, een onderwijsadviesbureau in Groningen.

Hij begeleidt scholen bij de invoering van de nieuwe onderbouw. Daarnaast is hij betrokken bij de ontwikkeling van de M&M-methode *GaMMA*.

Waarom M&M?

Waarom zou je op school een geïntegreerde aanpak invoeren? Welke problemen van leerling of leraar lost het op? Welke voordelen heeft het voor leerling of leraar?

Bert Dijkstra: 'Ik zie dat scholen deze fundamentele vraag vaak vergeten te stellen. Ik bespeur met name een grote kloof tussen wat de schoolleiders vinden wat er moet gebeuren en wat leraren vinden.

Het argument dat we versnippering moeten tegengaan vind ik niet steekhoudend. Als er één vak is waar we een complexe werkelijkheid proberen te begrijpen, is het wel geschiedenis. Dat is dus een argument tegen.

Welke voordelen het oplevert? Scholen die ik help bij de invoering van M&M zijn met name vmbo-scholen. Zij hopen door een andere ordening de motivatie van de leerlingen te vergroten. Ik denk niet dat het in die ordening zit, maar meer in een contextrijkere benadering en in mooie verwerkingsvormen.

Daarbij is het doel niet alleen dat de leerlingen de stof onder de knie krijgen, maar ook leren organiseren, presenteren, enzovoort.'

Tom van der Geugten: 'Het belangrijkste argument op het vmbo is het pedagogische. Ik ken vmbo-scholen met één uur geschiedenis per week in de tweede klas en dat heeft natuurlijk weinig zin. Het werkt zelfs contra-productief en demotiverend bij leerlingen. Op scholen waar M&M is ingevoerd varieert het aantal lesuren tussen twee en zes per week, soms nog exclusief economie, soms ook inclusief levensbeschouwing. Twee lesuren M&M per week geven heeft pedagogische en inhoudelijke voordelen boven één uur geschiedenis en één uur aardrijkskunde.

Bij M&M houden leerlingen zich in één kader met diverse aspecten van verschijnselen bezig. Een voorbeeld is de mededeling in schoolboeken voor aardrijkskunde en economie dat de Europese samenwerking onder andere begon om de vrede te bewaren en dat welvaart daar bevorderlijk voor is. Dat begrijpen leerlingen beter als ze daarbij geleerd hebben over de relatie tussen armoede en oorlog in de vooroorlogse jaren.

KLEIOREDACTEUR DR. CARLA VAN BOXTEL IS ONDERZOEKER BIJ HET INSTITUUT VOOR DE LERARENOPLEIDING TE AMSTERDAM.

Het meer geklusterd behandelen van dit soort thema's heeft zeker meerwaarde voor het inzicht bij leerlingen.'

Leerstof

Wat is de leerstof van M&M? Gaat het om dezelfde stof als in een vakgerichte aanpak van aardrijkskunde en geschiedenis?

Teunis Bloothoofd: 'Leerlingen vonden het leergebied Oriëntatie op de Samenleving (nu M&M) een van de leukste vakken. Onze Brebas methode (7 delen) heeft acht jaar op de boekenlijst gestaan. Helaas was er geen geld meer om de methode te herzien en te actualiseren. Bij de methode waar ik nu aan meewerk is sprake van een chronologische opbouw, zodat de tien tijdvakken van De Rooy herkenbaar zijn. In het verleden is erg geworsteld met de inhoud van zo'n geïntegreerd vak. De SLO heeft een aantal criteria geformuleerd, bijvoorbeeld dat het moet gaan over maatschappelijke kwesties waarbij de persoonlijke betrokkenheid van de leerling op de wereld centraal staat. Het totaal aan thema's moet zoveel mogelijk de tien tijdvakken, de schaalniveaus eigen omgeving, Nederland, Europa en de wereld en de kerndoelen voor M&M dekken.'

Tom van der Geugten: 'Bij de ontwikkeling van een M&M-methode zochten we in eerste instantie naar een evenwichtige en logische integratie van de verplichte leerstof volgens de nieuwe kerndoelen, in het licht van de kerndoelen 1998. Daaraan voegden we niet-verplichte onderwerpen toe, zoals vulkanisme en oorlogsherdenking, waaraan vakdocenten grote waarde bleken te hechten. We merkten dat de combinatie van leerstof van aardrijkskunde, geschiedenis en economie zich goed leende voor taken over betekenisvolle vragen, zoals: Wat is volgens jou tegenwoordig typisch Nederlands? We bedachten tal van betekenisvolle taken, waarvoor aparte methodes een te smalle kennisbasis bieden. We merkten ook dat we leerstof doelmatiger, met vermijding van overlap, herhaling en overbodige franje, in het kader van bepaalde thema's aan de orde konden stellen.'

Didactiek

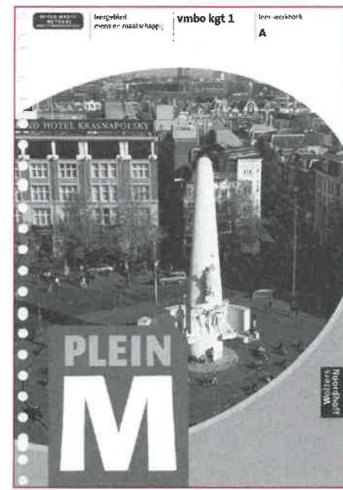
In hoeverre vraagt het leergebied M&M om een andere didactiek dan een vakgerichte aanpak?

Bert Dijkstra: 'Ik denk niet dat er per se gevraagd wordt om een andere didactiek. Ik vind de ontwikkeling naar meer leerlinggericht onderwijs veel belangrijker. Wat kan een leerling? Waar moet ik als leraar bij aansluiten?

Hoge verwachtingen en vertrouwen uitspreken lijken me veel fundamenteeler. Funest voor leerlingen is de cynische leraar die de leerling niet serieus neemt en een houding heeft van: ach stumper-tjes wat moet er van jullie worden? Het gevolg is dat leerlingen afhaken. Ze hebben geen belangstelling meer voor het vak en de inzet is ver te zoeken. We zijn dan snel met ons oordeel dat leerlingen niet gemotiveerd zijn en niks doen. Soms denk ik dat we in Nederland vluchten in concepten, structuurveranderingen, natuurlijk leren, Slash 21, competentiegericht leren, thuiswerkvrij onderwijs, enzovoort. Het gaat dan om een wijziging van de structuur. Maar het komt juist aan op het gedrag van de leerkrachten – ik zeg met opzet geen docenten – richting de leerlingen. Zit dat goed, dan kun je alles geven, leergebied of geen leergebied.'

Tom van der Geugten: 'Er is wel het nodige bereikt wat betreft concepten en vaardigheden bij aardrijkskunde en geschiedenis, maar nog niet echt bij economie en dat hoort er ook bij. Daarbij komt dat de vaardigheden bij aardrijkskunde vooral instrumenteel en weinig kritisch en reflectief van aard zijn in vergelijking met geschiedenis. Dat levert bij integratie in M&M een interessante meerwaarde op. Bijvoorbeeld meer en beter kaartgebruik bij historische onderwerpen, of meer en betere aandacht voor de historische achtergrond van hedendaagse verschijnselen, met meer aandacht voor het procesmatige en veranderlijke.

Door de aandacht voor het heden in M&M, is het behandelde verleden ook dichterbij dan het meestal in de geschiedenisles is. Bert heeft gelijk dat dit niet per se een kenmerk van M&M is, maar bij M&M werkt dit wel beter dan bij geschiedenis en aardrijkskunde apart.

Het sluit inderdaad goed aan bij de wenselijkheid – aldus de overheid – om in het onderwijs uit te gaan van betekenisvolle vragen. Bij geschiedenis is het nu eenmaal zo dat je daar het heden bij nodig hebt; overigens in het vmbo meer dan op havo/vwo.

In het kader van M&M ligt het meer voor de hand om verleden en heden regelmatig te koppelen. Lessen krijgen een workshopachtig karakter met groepsopdrachten, computers, printers, knip-en-plakspullen in het lokaal, discussies en presentaties. Leraren en leerlingen hebben hier veel meer lol in dan de meer op de theorie en kennis gerichte lessen aardrijkskunde, geschiedenis en economie.

Leraren merken wel dat de lesorganisatie complexer wordt en dat ze hun lessen goed moeten voorbereiden. Interessant zijn ook de scholen die met dagdelen M&M werken, bijvoorbeeld tien weken lang twee maal drie uur in de week en dan weer een tijdje geen M&M.'

Gekwalificeerde leraren?

Leraren zijn (nog) niet opgeleid om het leergebied M&M te geven. Kunnen ze, zonder bevoegdheid in de

M&M, of juist niet?

Heeft u ervaring met een geïntegreerde aanpak? Of heeft uw school juist bewust gekozen voor het handhaven van de afzonderlijke vakken? En wilt u daarover vertellen aan *Kleio*?

Neem contact op met Martijn Strobos (voor het vmbo) of Carla van Boxtel (voor havo/vwo).

stro@davinci-leiden.nl
c.vanboxtel@fss.uu.nl

‘andere’ vakken, die wel in een geïntegreerde aanpak geven?

Teunis Bloothoofd: ‘Het valt mij op dat de vakkennis van veel jonge docenten mager is. Dit levert bij het leergebied sowieso problemen op. De basis voor goed onderwijs valt of staat met de goed gevulde gereedschapskist van de leraar. Hij of zij moet in staat zijn om zijn leerlingen divers te laten leren en daarom veel gebruik maken van didactische variatie. Dat betekent allerlei vormen van leren: tekst en bronnen met opdrachten; onderzoek op basis van gegeven bronnen, projecten en praktische opdrachten binnen en buiten het klaslokaal en presentaties die open zijn en waarin leerlingen zelf keuzes maken.’

Bert Dijkstra: ‘Wat ik belangrijker vindt is dat leraren voor zichzelf helder hebben wat ze onder een leergebied verstaan, hoe ze het aanbieden en hoe het getoetst wordt. Ik merk dat daar te weinig over wordt nagedacht. Het is een prachtige kans om een team een ontwikkeltaak te geven om het leergebied M&M goed vorm te geven. De verschillende disciplines in het team kunnen elkaar daar goed bij helpen. Ik hoop dat met een dergelijke werkwijze ook binnen de scholen de discussie op gang komt over wat we de leerlingen willen leren en waarom en dat men niet slaafs een methode kiest en invoert en vervolgens overgaat tot de orde van de dag.’

Tom van der Geugten: ‘Zolang het voorkomt dat afgekeurde gymnastiekdocenten opdracht krijgen om les te geven in “makkelijke” vakken zoals aardrijkskunde, geschiedenis en economie, maak ik me over het vakinhoudelijke en vak-

didactische niveau van vakonderwijs weinig illusies. Mede daarom denk ik dat goede methodes cruciaal zijn als motor van het M&M-voertuig, dat door verschillende chauffeurs met diverse rijbewijzen bestuurd mag worden. Zo is de situatie nu eenmaal, hoe vervelend we dat ook vinden. Dit is echter in het vmbo minder rampzalig dan in het havo/vwo, omdat leerstof in het vmbo minder diep gaat en van de pedagogische competenties van leraren meer geëist wordt.

Bij leraren aardrijkskunde, geschiedenis of economie merk ik dat ze aanvankelijk de M&M-stof vooral vanuit hun eigen affiniteit, ervaring en kennis benaderen. Bepaalde stof is aanvankelijk nog onbekend en daarom onbemind, maar na verloop van tijd groeien interesse en kennis. Samenwerking van koppels leraren van diverse vakken helpt goed bij het overwinnen van dit soort drempels in de eerste M&M-jaren. Deze collegiale ondersteuning – waarvoor tijd ingeruimd moet worden! – moet ook een belangrijk leerdoel zijn van M&M verbredingsprogramma's in de lerarenopleidingen. Aanstaaende leraren moeten daarin leren hoe ze vanuit dat ene vak zichzelf tot M&M-leraar kunnen ontwikkelen. Dat vergt vooral een open houding naar de minder bekende delen van het M&M-terrein, maar ook minimale kennis van de kernconcepten van andere vakken.

Als lerarenopleider heb ik ervaren dat dit goed mogelijk is, zeker bij hogerejaars studenten, maar dat het wel wat tijd kost.’

Bert Dijkstra: ‘Ik onderschrijf het pleidooi voor goede methodes maar ten dele. Door de methodes worden leraren in de consumptieve hoek gedrukt: kijk eens wat wij gemaakt hebben, volg het boekje maar en het komt wel goed. Ik ben daar niet gelukkig mee. Scholen zouden zich veel meer bezig moeten houden met het opstellen van een basiscurriculum, iets wat door de school gemaakt en gedragen wordt. Wanneer daar methodes (deels) bij passen is dat mooi meegenomen. Overigens, vereist het vmbo minder vakinhoudelijke kennis dan havo/vwo? En heb je bij havo en vwo minder peda-

gogische competenties nodig? Ik geloof daar geen bal van. In het havo/vwo zijn de leerlingen wellicht kalmer, maar het is nu juist de pedagogische truc om het onderste uit de kan te halen bij leerlingen. Gebeurt dat? Ik heb mijn twijfels. En dan noem ik nog niet eens de vele leerlingen die hun havo- of vwo-opleiding niet afmaken.’

Aansluiting bovenbouw

Kun je met een geïntegreerde aanpak in de onderbouw voldoende voorbereiden op de bovenbouw, waar leerlingen aardrijkskunde en/of geschiedenis krijgen en er wellicht examen in doen?

Tom van der Geugten: ‘Ja, mits je lessen en de methode voldoen aan de nieuwe kerndoelen en wat betreft geschiedenis aan de minimumeisen van de IVGD-brochure *Dit is geschiedenis*. Er moet dus voldoende aandacht zijn voor alle kenmerkende aspecten van de tien tijdvakken, zoals nu wettelijk is vastgelegd in de kerndoelen.

Verder is het verstandig om het aantal vaklessen in de bovenbouw vmbo te bewaken en zo mogelijk uit te breiden. Een probleem vind ik wel de hinkelende scholen, die vmbo-t-leerlingen in het derde leerjaar een half examenprogramma laten volgen, waarna ze het vak mogen laten vallen. Gezien de wisselende en nogal willekeurige inhoud vind ik dit slecht bestede onderwijstijd. Een behoorlijk aantal lessen M&M in de tweejarige onderbouw kan per saldo meer en beter geschiedenisonderwijs opleveren.’

Bert Dijkstra: ‘Ik denk dat het goed is om leraren uit de bovenbouw te betrekken bij de leergebieden in de onderbouw. Beter nog zou het zijn om niet specifiek met bovenbouwleraren te werken, maar deze lieden ook in de onderbouw te laten werken.’

Teunis Bloothoofd: ‘Het leergebied sluit bij ons prima aan op de bovenbouw van vmbo, havo en vwo. Mijn collega geschiedenis, Hanneke Duym, kreeg vorig jaar zelfs een prijs omdat zij de beste geschiedenisresultaten van de regio had.’